

HZ. PEYGAMBER'İN BİR GÜNÜ ÜZERİNE

Mehmet Mahfuz SÖYLEMEZ*

التلخيص

على يوم واحد للنبي صلى الله عليه وسلم

المحلات التي جرت فيها حياة النبي (ص) هي البيت والمسجد والسوق والشوارع. كما يعرف أن حجرات النبي ومسجده وسوقه تم تأسيس جميعها بعد هجرة النبي (ص) إلى المدينة المنورة. نحن بحثنا في مقالاتنا هذه عن يوم واحد من حياة النبي (ص) في هذه الأماكن في الزمن الذي لا يوجد فيه الحرب. وأردنا أن نرى الناس ما فعله النبي من النهض صباحًا إلى الرقود ليلا من عبادة وعلاقات وأكل وشرب وليس ومعاملة وهلم جرا.

المفاهيم المفتاحية: رسول الله، مسجد النبي، حجرات النبي، الصفة.

Yazının başlığını okuyanlar, 63 yıl yaşamış olan Hz. Peygamber'in hangi dönemdeki bir gününü ele almak istediğimizi doğal olarak merak edeceklerdir. Bilindiği gibi Hz. Peygamber'in hayatını safhalara ayırmak mümkün olsa; bunu ticaretle iç içe olduğu Peygamberlik öncesi Mekke dönemi; Peygamberlik gelip tebliğe başladıktan sonra işkence ve baskılarla karşılaştığı Mekke dönemi ve bu baskılar, işkenceler sonucunda hicret ettiği Medine'de geçirdiği dönem şeklinde üç safhada incelemek gerekir. Biz burada, Hz. Peygamber'in siyasi çalkantılardan uzak Medine'de geçirdiği sıradan bir gününü inceleyeceğiz.

İnsanlığı doğru yola iletme üzere gönderilen Hz. Peygamber, Kur'an'ı Kerim'in onca ikazına rağmen;¹ zaman zaman olduğundan farklı gösterilerek Müslümanlar için örnekliliği göz ardı edilmiştir. Bu da, onun mesajının doğru bir şekilde muhataplarına ulaşması hedefinden sapmaya sebep olmuştur. Oysa Hz. Peygamber'in günlük hayatı incelendiğinde, vahiy alan bir insan olmasına rağmen; içinde bulunduğu halktan biri olarak yaşadığı ve onun bu yönünün rahatlıkla örnek alınabileceği görülecektir. Bizler için güzel bir örnek olan Hz. Peygamberi model olarak almanın yolu da, onun günlük yaşamında nasıl davrandığını öğrenmekle mümkündür. Buradan hareketle biz de Hz. Peygamber'in bir gününü inceleyerek zamanını nasıl geçirdiğini, boş zamanlarını nasıl değerlendirdiğini tespit etmeye çalışacağız.

* Doç. Dr., Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

1 Bkz. Kehf 18/110; Furkan 25/20; Ankebut 29/48; Fussilet 41/6.

Hız. Peygamber'in bir günü incelendiğinde onun ciddi bir zaman bilincine sahip olduğu rahatlıkla görülecektir. Ancak ümmeti olmakla iftihar ettiğini söyleyen ve çoğunluğunu Ortadoğu'da yaşayan Müslümanların oluşturduğu insanların en temel zaafının da, zaman denilen o değerli hazinenin kıymetini bilmemek; hatta israfa varan bir tarzda sorumsuzca harcamak olduğu söylenebilir. Hayatını neredeyse saniyesine kadar planlamayı başaran Allah Resulü, böyle yaparak muazzam bir medeniyetin temellerini atmaya muvaffak olmuştur.

Hız. Peygamber'in, bir gününü nasıl planladığı fikrinden hareketle oluşan bu makale temelde iki bölümden meydana gelmektedir. İlk bölüm Hız. Peygamber'in gündelik hayatının geçtiği mekânlara ayrılmıştır. Bu mekanların özellikle dördü üzerinde durulmuş ve bu yerler daha çok Hız. Peygamber'in gündelik hayatı merkeze alınarak incelenmiştir. İkinci bölüm ise sabah kalkmasından akşam yatmasına kadar Peygamber'in günlük hayatının mercek altına alınmasına tahsis edilmiştir. Burada da, özel hayatından ziyade ümmetin bütününe ilgilendiren yönü üzerinde durulmuştur.

Hız. Peygamber'in Günlük Hayatının Geçtiği Mekânlar:

Peygamber'in günlük hayatının geçtiği birçok mekân vardı. Bu mekânların tamamını burada zikretmek böyle bir çalışmanın amacıyla örtüşmeyeceği gibi, yazının haddinden fazla genişlemesine de sebep olacaktır. Dolayısıyla burada Hız. Peygamber'in günlük hayatının olmazsa olmazlarını oluşturan dört mekân üzerinde durulacaktır. Bu mekânlardan ilki, Hız. Peygamberle onu kendilerine örnek alan sahabenin gündelik hayatlarının büyük bir kısmının geçtiği Mescid-i Nebevî'dir. İkincisi ise rızıklarının temin etmek için gittikleri pazar; üçüncüsü, bu mekânlara giderken geçtikleri sokak ve caddeler; sonuncusu ise günün yorgunluğunu atmak amacıyla istirahatata çekildikleri evdir. Şimdi bu mekânları kısaca inceleyelim.

1. Mescit

Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi, Hız. Peygamber ve ashabının günlük hayatının önemli bir kısmı Mescid-i Nebevî'de geçmekteydi. Mescit, Peygamberimizin Medine'ye hicretinden hemen sonra, yakın dostu ve kayınbabası olan Hız. Ebübekir tarafından satın alınarak Müslümanlara vakfedilen arazide bina edildi.² Çok büyük bir işleve sahip olmasına rağmen son derece sade bir bina olan Mescid-i Nebevî'nin inşaatında Allah Resulü de bir işçi olarak ça-

2 Bkz. Nurettin Ali b. Ahmed es-Semhudi, *Vefau'l-vefa bi ahbari'l-Mustafa*, I-IV, (thk. Muhammed Muhyiddin Abdulhamid), Beyrut 1984, I/II, 324.

lşmıştı. Duvarları kerpiçten yapılmış, tavanı ise hurma dallarıyla örtülmüş olan bu önemli kurumun içinde hiçbir süs olmadığı gibi mihrap da yoktu. Hatta uzun yıllar minber dahi bulunmamaktaydı. Hz. Peygamber bu süre zarfında ashabına bir hurma kütüğüne dayanarak hitap etmişti.³

Kuşkusuz, öncelikle bir ibadet mekânı olarak inşa edilen ve Hz. Peygamber'in imametinde, günlük namazlar ile cuma ve bayram namazlarının kılındığı söz konusu bina, kurulduğu günden itibaren bir okul olarak kullanılmış; gerek erkek, gerekse hanım sahabilerin tamamı burada eğitilmiştir. Hz. Peygamber erkek sahabilere vakit namazlarından önce veya sonra burada dersler verirken,⁴ hanımlara ise vakit namazlarındaki bu bilgilerin yanı sıra belirlenmiş olan özel günlerde de sohbet ederdi.⁵ Bu durum, yetiştirecekleri çocuklarla geleceği şekillendirmede belirleyici bir role sahip olan hanımlara verilen değeri göstermesi açısından son derece önemlidir.

Mescidin Hz. Peygamber'in bulunmadığı dönemlerde de aynı işlevini sürdürdüğü anlaşılmaktadır. Nitekim kaynakların ifadesine göre burada ashabin oluşturduğu çeşitli ders halkaları olurdu. Hz. Peygamber mescide geldiğinde ibadet ile meşgul insanların yanına değil, eğitimle iştigal edenlerin halkasına katılmayı tercih ederdi.⁶ Hz. Peygamber'in böyle davranmasının sebebi olarak, eğitim ve öğretimin ne kadar önemli olduğunu göstermek istediği söylenebilir.

Hz. Peygamber döneminde müstakil bir hükümet binası mevcut olmadığı için Mescid-i Nebevî, bazen devlet veya kabile elçilerinin kabul edildiği bir devlet yönetim binası gibi de kullanılırdı. Çevreye gönderilecek seriyeler buradan çıkarılır ve savaş kararları burada alınır, hatta savaş stratejileri dahi Mescid-i Nebevî'de belirlenirdi. İslâm kurumlarının henüz teşekkül etmemesini Hz. Peygamber'in bütün bu işleri bir tek mekânda yapmasının sebebi olarak göstermek mümkün olduğu gibi; yeni şekillenmekte olan toplumun neyi nasıl yapacaklarını açık bir şekilde belirtmek istediğine de bağlamak mümkündür.⁷

Hz. Peygamber, yukarıda bir bölümünü zikrettiğimiz mescitte ashabıyla birlikte otururdu. Konuşurken etrafındakiler tarafından dikkatle izlenir, başkası söz aldığı anda onu dinler ve kendisine değer verdiğini gösterirdi. Bu tür

- 3 Konu ile ilgili geniş bilgi için bkz. Semhudi, I/II, 270, 322-23; 327 vd.; ayrıca bkz. Abdurrahman Acar, "Mescid-i Nebevî'nin İnşası ve Fonksiyonları", *Örnek İnsan Hz. Muhammed*, (ed. Mehmet Mahfuz Söylemez", Çorum 2006, ss.41-47.
- 4 Mescidin eğitim amaçlı kullanıldığına dair bkz. Buhari, *Muhtasar-ı Tecrid-i Sarih*, I-II, (trc. tahrir ve notlar: Abdullah Fevzi Kocaer), İstanbul 2004, I, 261, hadis no: 743, 744; I, 42, hadis no: 54; I, 43 hadis no: 57.
- 5 Bkz. Buhari, *Tecrid*, I, 51, 52, hadis no: 85, 87.
- 6 Bkz. Selahattin Parlador, "Asr-ı Sadette Eğitim", *Bütün Yönleriyle Asr-ı Saadette İslâm*, IV, 427.
- 7 Mescit ve fonksiyonları ile ilgili geniş bilgi için bkz. Mustafa Ağırman, *Hz. Muhammed Döneminde Mescit ve Fonksiyonları*, Ravza Yayınları, İstanbul 1997.

ortamlarda onlardan biri gibi olurdu. Onu tanımayanlar kendisini beraber oturduğu insanlardan asla ayıramazlardı.⁸ Onlar gibi giyinir, onlar gibi otururdu.⁹ Mescitte oluşan ilim meclislerine uğradığında veya oturduğu meclisten ayrıldığında ashabin kalkmasını istemez, böyle yapmamaları konusunda da onları uyarır, "ben Kısra veya Kayser gibi değilim" derdi.¹⁰

Hz. Peygamber'in günlük hayatının geçtiği bu mescit, iki temel birimden oluşurdu. İlk bölümünde ibadet yapılan kısım, ikinci bölümü ise kimsesizler, evi-barkı olmayanlar, fakir, dışarıdan gelen misafirler, Medineli bekarlar ve evleri olmakla birlikte Hz. Peygamber'i dinleyip ondan feyz almak için evlerine gitmeyen -Abdullah b. Ömer ve Ebû Eyub el-Ensari bunlardandır- insanların ikamet ettiği *Suffa* kısmıydı. Mescidin gölgelik tarafındaki *Suffa*, kaynaklarımızda Hz. Peygamber'in vakit namazlarından sonra uğramayı ihmal etmediği mekânlardan biri olarak zikredilmektedir.¹¹

Suffa'da daimi kalan insanların yeme-içmelerine gelince; yiyeceklerinin önemli bir kısmını hurma oluşturmaktaydı. Hurma bahçeleri ile meşhur olan Medine'de özellikle hurma hasat mevsimi, *Suffa*'da yaşayan insanların bayram ettiği dönemdi. Zira hurma bahçelerinin sahipleri, dalından kopardıkları salkımları buradaki sütunlardan herhangi birine asarlar, *Suffa* sakinleri de acıktıklarında gelir ve o hurmalardan ihtiyaçları kadar alırlardı.¹² Bu olay daha sonra, özellikle de Osmanlı döneminde, ihtiyaçlarını başkasına söyleyemeyen onurlu fakirler için mescitlerin avlusuna havâic taşlarının konmasına öncülük etmiştir. Bilindiği gibi Osmanlı'da sabah namazına giden zenginler, namaz çıkışında bu taşlara gönüllerinden koştugu kadar sadaka koyarlardı. Onlarla birlikte aynı ibadet yerini paylaşmış olan fakirler de, çıkarken ihtiyaçları nispetinde oradan para alırlardı. Bu hadise, ister zengin isterse fakir olsun, atalarımızın Osmanlı döneminde fedakâr olduklarını, aç gözlü olmadıklarını göstermesi açısından önem arz etmektedir.

Suffa'nın iki bölümden oluştuğu erkeklere ait kısmının yanında, kadınların eğitim gördüğü diğer bir bölümünün bulunduğu da bahsedilmektedir.¹³ Şayet bu rivayet doğru ise burada görev yapan öğretmenler arasında Hz. Peygamber'in eşleri de olmalıdır.

8 Bkz. Safiyurrahman el-Mübarekuri, *Siretu'r-Resul: er-Rehiku'l-mahtûm*, Daru'l-Hayr, Beyrut 1997, 500-5001.

9 Bkz. ez-Zehabi, Muhammed b. Ahmed b. Osman, *es-Siretu'n-Nebeviyye*, (thk. Husameddin el-Kudsî), Beyrut 1988, 323.

10 Bkz. Buhari, *Tecrid*, I,183, hadis no: 512.

11 Bkz. Ehl-i *Suffa* hakkında geniş bilgi için bkz. Semhudi, I/II, 453; 454-456.

12 Semhudi, I/II, 557.

13 Bkz. Rıza Savaş, "Asr-ı Sadette Kadın ve Aile Hayatı", *Asr-ı Sadette İslâm*, IV, 272; Akif Köten, IV, 388.

2.Evi

Mescid-i Nebevi'nin hemen bitişğinde inşa edilen Hz. Peygamber'in evi, küçük ve dar odacıklardan oluşmaktaydı. Hz. Peygamber'in eşlerinin her biri bu müstakil odalarda ikamet etmekteydiler.¹⁴ Bu odacıklar o kadar dardı ki yatak serildiği zaman bir kişinin namaz kılacağı başka yer kalmıyordu. Bunu Hz. Aişe'nin anlattığı şu olaydan da anlıyoruz: Peygamber secdeye gideceği sırada ayağı ayağıma değdiğinde, ben ayağımı çekdim ve o da secdeye giderdi.

Son derece sade olan Hz. Peygamber'in evinde süs eşyası olarak hiçbir şey bulunmazdı. İçinde sıradan insanların evlerinde bulunanlardan daha az şey vardı. Her odada, bir şilte/yatak, kırba, bir iki tabak, hem hamur yoğurmak hem de banyo yapmak için kullanılan bir kabın dışında bir şey yoktu.¹⁵ Hatta bu küçük odalarda hayat o kadar zordu ki, Allah Resulü'nün eşleri bir ara dayanamaz hale gelmişler, evdeki koşulların Medine'deki diğer Müslümanlarla aynı seviyeye getirilmesi için Hz. Peygamber'e baskı yapmışlardır. Ahzap suresinin bir kısmı Hz. Peygamber'in eşlerinin bu tutumunu eleştiren ve nasıl davranılması gerektiğini açıklayan tarzda nazil olmuştur.¹⁶ Son derece zâhidane bir hayat süren Hz. Peygamber'in evi, döneminin fakirlerinin evleri gibi geceleri aydınlatılamıyordu.¹⁷

3 Pazar

Peygamber efendimiz Medine'ye hicret ettikten kısa süre sonra, Müslümanları Yahudi tüccarların zulmünden kurtarmak ve ekonomik bağımsızlıklarını sağlamak amacıyla, tarihe Medine Pazar'ı veya Peygamber Pazar'ı olarak geçmiş olan pazarı kurdu. Pazara gelen maldan, pazar sahibi veya sorumlusuna ödenen 'uşur' vergisini kaldırarak buraya bir canlılık gelmesini sağladı; öyle ki kısa süre içerisinde, yeni kurulmasına rağmen Medine'nin en işlek pazarı haline geldi.¹⁸ İşte Hz. Peygamber'in günlük hayatının bir kısmı bu pazarda geçirdi. Kaynaklarımızdaki Hz. Peygamber'in pazar ve pazarcılar arasındaki tartışmalar ile sair zamanlarda tüccarlara verdiği öğütlere ilişkin bilgiler dikkate alındığında buraya haftada birkaç kez uğradığı anlaşılmaktadır.¹⁹ Hz. Peygamber pazardaki işlerin rayına oturması üzerine Şifa el-Adeviye'yi görevli olarak atamış, kendisi ise arada bir uğrar olmuştur.²⁰

14 Hz. Peygamber'in eşlerinin ikamet ettiği bu odalar ile ilgili geniş bilgi için bkz. Semhudi, I/II, 456.

15 Bkz. Ebü Abdurrahman Ahmed b. Şuayb b. Ali b. Bahr b. Sinan b. Dinâr en-Nesai, *Sünenu'n-Nesai*, (trc. A. Muhtar Büyükcınar vd.), I-VIII, İstanbul 1981, I/II, 161 bab: taharet, Hadis no: 146.

16 Ahzap 33/28-31.

17 Bkz. Buharî, *Tecrid*, I, 107, hadis no: 251.

18 Medine pazarı ile ilgili geniş bilgi için bkz. Semhudi, I/II, 774 vd.

19 Hz. Peygamber'in pazarda iş yapan iş adamlarına nasihatlerinden bazıları için bkz. İbn Sa'd, I, 365.

20 Bkz. Cengiz Kallek, "Asr-ı Saadette Devlet ve Piyasa İlişkileri", *Bütün Yönleri İle Asr-ı Saadette İslâm*, I-V, (ed: Vecdi Akyüz) İstanbul 1994, III, 452.

4.Cadde ve sokaklar

Hz. Peygamber ile ashabının günlük hayatlarının önemli bir kısmı kuşkusuz cadde ve sokaklarda geçirdi. Said el-Hudri'nin anlattıklarını esas aldığımızda Hz. Peygamber, buraların kamuya ait olduğunu düşündüğü anlaşılmaktadır. Nitekim ashaba yaptığı tavsiyelerde, yollarda oturmamalarını özellikle vurgulamıştır.²¹ Müslümanların geçişine engel olarak ona eziyet edilmemesi gerektiği felsefesinden hareketle verilen bu öğüdün biz Müslümanların hayatında ne kadar yer edindiğini, arabalarımızı diğer insanların arabalarının değil, kendilerinin dahi geçmesine mani olacak şekilde park etmemizden çıkarmak mümkündür. Oysaki tam tersi olması gerekirdi.

Hz. Peygamber'in günlük hayatının geçtiği mekânlar ile ilgili verdiğimiz bu kısa bilgilerden sonra şimdi onun günlük hayatına geçebiliriz.

Güne Başlarken

Sabah namaz vakti girmeden kısa bir süre önce müezzinler tarafından uyandırılan Hz Peygamber,²² güne hamdüsena ile başlar; kendisini yeni bir güne daha kavuşturan Allah'a minnettarlığını "*Allah'ım senin sayende sabahladık. Senin sayende akşamladık. Senin sayende yaşayacağız, senin sayende öleceğiz. Senin huzurunda toplanacağız.*"²³ diyerek ifade ederdi:

Uyanıp, henüz yatağından kalkmadan önce yaptığı ilk şey, mutlaka misvak ile dişlerini fırçalamak olurdu.²⁴ Bu hadise, Hz. Peygamber'in ağız ve diş sağlığına verdiği önemi göstermesinin yanı sıra, onun diğer insanlara gösterdiği saygıyı anlatması açısından da büyük bir öneme sahiptir. Bu konunun ehemmiyeti, onun özellikle sarımsak kokusu gibi, muhatabını rahatsız edebilen yiyeceklerden uzak durduğu şeklindeki diğer rivayetlerle²⁵ bir arada değerlendirildiğinde daha iyi kavranmaktadır.

21 Bkz. Buhari, *Sahih-i Buhari*, I, 377, hadis no: 1126; İbn Mace, *Sunenu İbn Mace -Tercümesi ve Şerhi-*, I-X, (trc. Haydar Hatipoğlu), İstanbul 1983, IX, 561.

22 Bkz. Nesai, I/II, 410 (Ezan hadis no: 42).

23 Bkz. İbn Kayyim, II, 381-382.

24 Bkz. Muhammed b. Sa'd, *Tabakatu'l-kubra*, I-IX, Beyrut ?, I, 483; Nesai, I/II, 28. Hz. Peygamber misvak kullanımına o kadar çok önem verirdi ki şöyle derdi: "Cebrail misvak kullanım konusunda bana o kadar çok tavsiyelerde bulundu ki farz olacağından korktum". İbn Kesir, Ebü'l-Fida İsmail, *el-Fusül fi siretü'r-Resul*, (thk. Muhammedu'l-İd el-Herevi-Muhiydiin Mes-tu), Beyrut 1992, 300.

25 Bu rivayetlerle ilgili olarak bkz. Nesai, I/II, 426 (Mescitler bölümü hadis no: 16); İbn Kesir, *Fu-sül*, 319 vd.

Hz. Peygamber, dişlerini fırçaladıktan sonra abdest alır,²⁶ özellikle de güne abdestle başlamaya özen gösterirdi. Daha sonra evinde iki rekat namaz kılar-
dı. Sabah namazından önce kılmayı adet haline getirdiği bu iki rekat namazı
hızlıca kıldığı rivayet edilmektedir. Bunu anlatan Hz. Aişe, zaman zaman fa-
tiha suresi okuyup okumadığında tereddüt ettiğini ifade etmektedir.²⁷ Evden
çıkmadan önce aile fertlerini mutlaka namaza kaldırırdı. Sadece eşlerinin de-
ğil, kızı Fatıma'nın da evine uğrar ve "Haydi namaza ey Ehl-i beyt! Allah siz-
den kiri giderip sizi tertemiz yapmak istiyor " diye bağırarak onları namaza
kaldırırdı.²⁸ Bu hadise, aile reislerinin namaz hususunda sorumluluğunu ifa-
de etmesinin yanı sıra namazın İslâm dinindeki yerini göstermesi açısından
da önemli bir yere sahiptir.

Hz. Peygamber, sabah namazı için aile efradını uyandırdıktan sonra elbi-
sesini giyinirdi. Onun günlük kıyafetleri son derece sıradandı. Başına, iki ucu
omzuna sarkan bir sarık sarardı. Bu sarığın rengi değişmekle beraber en çok
beyaz sarığı tercih ederdi. Hatta "*Elbiselerinizin en hayırlısı beyaz olanıdır.*
Beyaz giyininiz ve ölülerinizi onunla kefenleyiniz" diye buyururdu. Çoğunluk-
la pamuklu elbiseleri tercih eden, ancak zaman zaman yün ve keten elbise-
ler de giyen Hz. Peygamber, en çok izar giymeyi severdi. Bunların yanında
kullandığı giyim eşyaları, Yemen abaları, cübbe, kaftan, gömlek, rida, mest
ve ayakkabıdan oluşmaktaydı.²⁹

Hz. Peygamber, dağınık olmayı hiç sevmezdi. Mescide çıkmadan önce,
saçlarını hanımlarına yaptırırdı.³⁰ Sakalına da son derece özen gösterirdi. İbn
Sa'd'ın ifadesine göre saçına ve sakalına gülyağı sürer, sakalını da sık sık ta-
rardı.³¹ Dolayısıyla dağınık ve düzensiz bir görüntü vermekten asla hoşlan-
mazdı.

Giyinip üst başını düzenledikten sonra namaz kıldırmak üzere mescide
girmek için evinden çıkarken³² "*Allah'ın adıyla, Allah'a tevekkül ettim. Al-
lah'im sapıklığa düşmekten, ayağımın kaymasından veya kaydırılmasından,*
*zulmetmekten veya zulme uğramaktan, cehalete düşmekten veya cahil gö-
rünmekten sana sığınırım*" şeklinde dua ederdi.³³

26 Bkz. İbn Sa'd, *Tabakat*, I, 483.

27 Bkz. Buhari, *Tecrid*, I, 217, hadis no: 616.

28 Bkz. Takiyuddin Ahmed b. Ali el-Makrizî, *Fadlu Ehli Beyt*, (trc. Mehmet Mahfuz Söylemez), An-
kara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, XLIII/2, Ankara 2002, 416.

29 Hz. Peygamber'in giyişini ve kıyafetleri ile ilgili geniş bilgi için bkz. İbn Kayyim el-Cevziyye, *Za-
du'l-Mead*, I-VI, (trc. Şükrü Özen), İstanbul 1998, I, 125-131; Zehebî, 343 vd.

30 Buhari, *Tecrid*, I, 87, hadis no: 205.

31 Bkz. İbn Sa'd, I, 494.

32 Bkz. Buhari, I, 72, hadis no: 142; I, 144 hadis no: 380; Bkz. Nesai, III/IV, 365 Gündüz ve gece
kılınan nafileler, hadis no: 57, 58)

33 Bkz. İbn Kayyim, II, 379.

Peygamber'in namaz amacıyla evinden çıkmasından sonra, başta hanımları olmak üzere Müslüman kadınlardan durumu müsait olanlar da eşleriyle birlikte Mescid'e gelirlerdi.³⁴ Hz. Peygamber o kutlu binaya "Kovulmuş şeytandan yüce Allah'a, ulu zatına, ezeli hükümlerine sığınırım" diyerek girerdi.³⁵

H. Peygamber'in günün bu ilk namazında yaklaşık altmış ile yüz ayet arası okuduğu rivayet edilmektedir.³⁶ Namazın bitiminde hanımlar evlerine dağılırlarken,³⁷ erkekler ise Peygamber ile birlikte mescitte güneş doğuncaya kadar otururlardı.³⁸ Gördükleri rüyaları Hz. Peygambere yorumlatmayı bir ayrıcalık olarak gören sahabiler bu zamanları bir fırsat olarak görür, ona rüyalarını anlatırlardı. Hz. Peygamber bu insanları gayet ciddi bir şekilde dinler, anlattıkları rüyalardan kimisini yorumlar, kimisini ise "sadece Allah'ın dediği olur" diyerek yorumlamak istemezdi.³⁹ Nesai'nin anlattığına göre Hz. Peygamber bu süre zarfında, sahabiler arasındaki konuşmaları dinlerdi. Bu sohbetlerin konusu çoğunlukla tarih, bir başka ifadeyle İslâm öncesi cahiliyye dönemi ve şiir olurdu.⁴⁰

H. Peygamber'in tarih ve şiir konuşmalarına katılması, hatta dinleyerek dahi olsa bu sohbetlerin yapılmasını onaylaması, onun belli bir tarih bilincine sahip olduğunu, dahası tarihin gücünü çok iyi bildiğini göstermektedir. Bilindiği gibi tarih, toplumların tecrübelerinden oluşan ortak hafızayı teşkil etmektedir. Ciddi tarih bilgisine sahip olanlar, dün yapılan yanlışlardan dersler çıkardıkları gibi, icra edilen doğrulardan da faydalanırlar. Her yeni başlangıç bir dün üzerinde kurulduğu için, doğru bir dün tasavvuru olmaksızın gerçekçi bir yarın kurmak mümkün değildir. İşte tüm bu sebepten dolayı Hz. Peygamber ve arkadaşları güne tarihten derslerle başlamakta, bunu insanın ruh alemini zenginleştiren, derinleştiren şiir ile de taçlandırmaştaydılar.

KuşlukVakti

Cabir b. Abdullah'ın anlattıklarını esas alırsak: Hz. Peygamber kuşluk vaktine kadar mescitte bulunurdu. Hatta Cabir'e, mescitte kuşluk namazı

34 Bkz. Bkz. Buhari, *Tecrid*, I, 105, hadis no: 244.

35 Bkz. İbn Kayyim, II, 280.

36 Buhari, *Tecrid*, I, 133, hadis no: 337.

37 Bkz. Nesai, III/IV, 118 (Sehiv Secde, hadis no: 101).

38 Bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I-XV, Mısır 1954, V, 100; Ebü Davud, *Sünen*, I-IV, Mısır ?, IV, 263.

39 Bkz. Buhari, *Tecrid*, I, 245-246, hadis no: 697.

40 Bkz. Nesai, III/IV, 116 (Sehiv Secde, hadis no: 99).

kılmasını öğütlediği de rivayet edilmiştir.⁴¹ Gerek bu rivayet, gerekse bunu destekleyen diğer rivayetler Hz. Peygamber'in kuşluk namazını kıldığını göstermektedir. Fakat kuşluk vaktinde kaç rekat namaz kıldığı veya sürekli kılip kılmadığında ihtilaf bulunmaktadır. Bu rivayetlerden çıkardığımız sonuca göre Hz. Peygamber kuşluk namazını bazen iki, bazen dört, zaman zaman da altı veya sekiz rekat olarak kılar, hiç kılmadığı da olurdu.⁴² Peygamberimiz kahvaltısını kuşluk namazından sonra yapardı.⁴³

Öğle Namazı

Kuşluk vakti ile öğle namazı arasında ne yaptığına gelince; çoğunlukla mescitte bulunur, ashabın eğitimi ile ilgilenirdi. Ancak Pazar ve pazarcılara yaptığı nasihatleri esas aldığımızda bu saatlerde pazara gittiği de anlaşılmaktadır. Arkasında da abdestini yenilemek için dahi olsa evine gittiği anlaşılmaktadır. Zira öğlenin ilk sünnetlerini evinde kıldıktan sonra öğle namazını kıldırmak için Mescid'e gelirdi.⁴⁴

Hz. Peygamber öğle namazının ilk iki rekatında fatiha suresiyle birlikte birinci rekatta uzun, ikinci rekatta ise kısa olan birer sure okurdu. Gizli okuyor olmasına rağmen bazen ayetleri sahabilere duyururdu.⁴⁵ Son iki rekatta ise sadece fatiha suresini okurdu.⁴⁶ Öğle namazından sonra da evine giderdi. Öğle yemeğini, büyük bir ihtimalle öğle namazından sonra yerdi.⁴⁷

Hz. Peygamber, hanımlarının bize anlattığına göre, öğle namazından sonra evinin işleriyle ilgilenmeye çalışırdı.⁴⁸ Duvarın dökülmüş olan sıvası gibi, tamiri mümkün olan yıkıkları bizzat kendisi tamir ederdi. Şayet tek başına başaramayacağı bir şey olursa, bu durumda sahabilerden yardım isterdi. Yine Hz. Aişe'nin anlattığına göre o, evinde insanların en yumuşak huylusu ve en kerem sahibiydi.⁴⁹ Keza, o günkü toplumda erkekler tarafından yapılmakta olan koyunları sağma işi de yine bizzat Hz. Peygamber tarafından yapılırdı. Bu konuda ashabından yardım almazdı.⁵⁰

41 Bkz. Bkz. Buhari, *Tecrid*, I, 370, hadis no: 1104.

42 Bkz. Abdurrezak, *Musannaf*, I-XI, Beyrut 1970, III, 74; İbn Kayyim, I, 318-325.

43 Ebû Davud, III, 348.

44 Bkz. Ebû Davud, II, 18-19.

45 Bkz. Buhari, *Tecrid*, I, 161 hadis no: 436.

46 Bkz. Buhari, *Tecrid*, I, 164 hadis no: 446.

47 Öğle yemeği yediğine dair bkz. İbn Mace, IX, 71.

48 Bkz. İbn Sa'd, *Tabakat*, I, 366; Buhari, *Tecrid*, I, 150 hadis no: 404.

49 Bkz. İbn Sa'd, *Tabakat*, I, 365.

50 Bkz. Mübarekfuri, 501.

Hız. Peygamber, kılık kıyafetinin temiz ve düzenli olmasına, yırtık olmamasına son derece dikkat ettiği için, evinde dinlenmeye çekildiği öğle vaktinde kıyafetlerini gözden geçirirdi. Şayet elbiselerinde yırtık varsa onu bizzat kendisi dikerdi. Hatta, İbn Sa'd'ın anlattığına göre evindeyken en çok da bu tür işlerle uğraşırđı.⁵¹ Yamalı elbiseden utanmanın değil, özellikle de insanın vücudunu gösteren yırtıkların mutlaka tamir edilmesi gerektiğini bize gösteren son derece güzel bir örnektir bu. Yine ayakkabısının tamirini de kendisi yapar, böylesi şahsi işlerinde eşlerinden yardım istemezdi.⁵² Oysa ki eşlerinden Hz. Zeynep bnt. Cahş, deri konusunda son derece mahir bir hanımdı. Hatta yapmış olduğu deri işlerinden para kazanır, bu paraları da Medine'nin fakirlerine dağıtırdı.⁵³ Dolayısıyla Hz. Peygamber'in bu hususta kendisinden yardım istemesi mümkündür. Ama o, biz ümmetine örnek olmak istediği için şahsi işlerini bizzat görmeye çalışır ashabına da "birinden bir şey istemeyiniz" diye tavsiyede bulunurdu. Bunu aktaran râvi diyor ki "Hz. Peygamber'in bu tavsiyesinden sonra öyle bir hale geldik ki, bizden atının üzerinde olan birinin kamçısı düşse, bunu orada olanlardan istemez, inip kendisi alırđı."

Hız. Peygamber'in, özellikle uzun ve sıcak yaz aylarının öğle vaktinde zaman zaman evinde uyuduğu ifade edilmektedir.⁵⁴

İkinci Namazından Sonra

Son derece sorumluluk sahibi olan Allah Resultü, ikinci namazından sonra mutlaka evine uğrar, eşlerinin ayrı ayrı hal ve hatırını sorar,⁵⁵ ondan sonra da hangisinin evine gitmesi gerekiyor ise onun evine giderdi.⁵⁶ Hz. Aişe'nin

51 Bkz. İbn Sa'd, *Tabakat*, I, 366.

52 Bkz. İbn Sa'd, *Tabakat*, I, 366; Zehebî, 324.

53 Konu ile ilgili geniş bilgi için bkz. İbn Hacer, *el-İsabe fi temyizi's-sahabe*, I-IV, Mısır 1939, Zeynep bnt. Cahş maddesi

54 Bkz. Hakim, *Müstedrek*, I-IV, Riyad ?, I, 588.

55 Bkz. Buhari, *Tecrid*, II, 686, hadis no: 1874; İbn Kayyim, I, 140.

56 Peygamber eşlerinin ev olarak kullandıkları tek gözlü hane-i saadetlerine Hz. Peygamber'in uğraması onlar için ayrı bir mutluluk kaynağı olurdu. Herkes, evinde var olan, ya da bir akrabası ve arkadaşı tarafından veya öğretmenliğini yaptığı Medinelî Müslüman hanımlardan biri tarafından kendisine gönderilmiş olan yiyeceği onunla paylaşmak için adeta yarışırđı. Bunlardan biri de cömertliği ile ön plana çıkmış olan Hz. Zeynep'tir. O kendisine gelmiş olan balı Hz. Peygamber olmadan yiyememiş, Peygamber ona her uğradığında bunu kendisine yedirmiştir. Kaynaklarımız bu durumun eşler arasında kıskançlığa vesile olduğunu, bunun üzerine Hz. Peygamber'in bir daha bal yememeğe yemin ettiğini, akabinde onun bu kararının doğru olduğunu belirten ayetin nazil olduğunu ifade etmektedirler. Konu ile ilgili geniş bilgi için bkz. Buhari, *Tecrid*, II, 686, hadis no: 1874; Nesai, V/VI, 564 (Talak Bölümü, hadis no: 18); VII/VIII, 21 (Yemin ve adak bölümü, hadis no: 20)

anlattığına göre, ikinci namazından sonra mutlaka iki rekat namaz kılmayı vefat edinceye kadar sürdürmüş olan Allah Resulü, bu ibadetin biz ümmetine ağır gelmemesi için mescitte değil de evinde ifa etmiştir.⁵⁷ Fakat Hz. Peygamber'in ikinci namazından sonra akşam namazına kadar vaktini evde geçirdiği zannedilmemelidir. Hz. Peygamber'in ikinci namazından sonra güneş batıncaya kadar Allah'ı anan bir cemaatin içerisinde olmanın kendisi için çok değerli olduğunu söylemesi,⁵⁸ ikinci ile akşam namazı arasında mescitte olduğunu, ashabının eğitim ve terbiyesi ile ilgilendiğini göstermektedir. Yine bu rivayet Hz. Peygamber'in akşam namazını kılıncaya kadar bu kutlu mekândan ayrılmadığını da düşündürmektedir.

Akşam Sonrası

Akşam namazını kılan Allah Resulü, evine gider önce iki rekat namaz kılar,⁵⁹ arkasında da akşam yemeğini yerd. Diğer öğünlerden ziyade akşam yemeğine önem verir ve bir avuç hurma dahi olsa mutlaka akşam yemeğinin yenmesini tavsiye eder, aksi takdirde vücudun zayıf düşeceğini belirtirdi.⁶⁰ Allah Resulü, akşam yemeğine yalnız başına gitmez, Suffa'da barınmakta olanları da yanında götürürdü. Ayrıca ashabını bu insanları yemeğe götürmeleri hususunda teşvik ederdi.⁶¹ Hatta kendisine gelen hediyelerin önemli bir kısmını da yine onlarla paylaşırdı.

Yemeğini yerken sağ elini kullanır ve ashabına da sağ ellerini kullanmalarını tavsiye ederdi.⁶² Yemeğini yerde yediği gibi, dinlenirken de yerde oturarak dinlenmeyi severdi. Yerde oturarak bu kabil işleri yapmayı kölelere ait işlerden sayanlara da "...*Evet ben köleyim. Ben Rabbim'in kölesiyim*" derdi.⁶³ Yemek israfına son derece karşıydı. Hatta bırakın pişmiş yemeği dökmeyi, ekmek kırıntılarının bile israf edilmesine karşı çıkar, şayet mümkünse dökülen kırıntıları da toplardı. Yine tabaklarda yemek bırakılmamasına özen gösterirdi.⁶⁴ Yemeğin ölçüsünce yenilmesini öğütler ve "*hiç kimse karnından daha*

57 Bkz. Buhari, *Tecrid*, I,139 hadis no: 362. Hatta sahabilerine de "nafleleri evinizde kılınız. Evlerinizi kabirlere benzetmeyiniz" diye tavsiye ederdi. Bkz. Bkz. Nesai, III/IV, 291 (Gündüz ve gece kılınan nafleler, hadis no: 1)

58 Bkz. İbn Hacer, *Metâlibu'l-aliyye*, I-IV, Kuveyt 1973, III, 254.

59 Bkz. Buhari, *Tecrid*, I,186, hadis no: 522.

60 Bkz. İbn Mace, IX, 107.

61 Örnek bir hadise için bkz. Buhari, *Tecrid*, I,,141 hadis no: 369.

62 Bkz. Ebü Davud, III, 349.

63 İbn Sa'd, *Tabakat*, I, 371; Zehebi, 327, Değişik ifadelerle Abdurazzak tarafından da aktarılmaktadır. Bkz. *Musannef*, X, 415.

64 Hz. Peygamber kablarda bırakılmayan yemeklerin o insanlar için istiğfar ettiğini söylerdi. Bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 76.

kötü, doldurulacak kap bulamaz" derdi.⁶⁵ Ne bulursa onu yiyen Hz. Peygamber'in⁶⁶ sofrasında nadiren birden fazla yemek çeşidi olurdu. Şayet durum böyle ise, iki yemekten birini tercih ederdi. Sevmediği bir yemek oldu mu, onu yemez ama asla da eleştirmezdi.⁶⁷ Hatta Hz. Aişe bu konuda şöyle demektedir: "Hz. Peygamber'in midesine bir günde iki ayrı çeşit yiyecek girmemiştir. Eğer o et yemişe ona başka bir şey katmaz, hurma yediyse ona başka bir şey eklemeyiz, ekmek yediyse ona da başka bir şey ilave etmezdi."⁶⁸ Bütün bunlara rağmen bilinmesi gereken en önemli husus, Hz. Peygamber'in, hayatı boyunca evinde çok az sıcak yemek bulunduğu gerçeğidir.⁶⁹ Hatta eşi Hz. Aişe, evlerinde aylarca ateş yanmadığını, yemek pişirilmediğini söylemiştir.⁷⁰

Hz. Peygamber, yemekten sonra mutlaka kendisine bu nimeti bahşetmiş olan Mevlâ'sına şükreder ve şöyle derdi: "*Hamd bizi yediren, içiren ve Müslüman kılan Allah'a mahsustur*".⁷¹ Yemeğiyle ilgili söylememiz gereken bir başka husus ise, onun tek başına sofraya oturmayı sevmediği gerçeğidir. Yemeğin bereketlenmesi için de ashabına yemeklerini yalnız başlarına yemelerini tavsiye eder, kendisi de yemeğini ya ailesi ile ya da konukları ile birlikte yerd.⁷² Hz. Peygamber yemekte asla kusur bulmaz eğer istediği varsa yer, yoksa bırakırdı.⁷³ Yemekten sonra ellerini mutlaka yıkadığı gibi ashabına da böyle yapmalarını önerirdi.⁷⁴ Hatta yemeğin bereketinin yemekten önce ve sonra el yıkamakta olduğunu,⁷⁵ ellerini yıkamadan yatan bir adamın başına bir musibetin geleceğinden korktuğunu söylerdi.⁷⁶

Müslümanların eğitimine çok önem veren Hz. Peygamber bunu en açık şekilde kendi evinde göstermiştir. Nitekim gecesinin bu ilk saatlerini mutlaka eşlerinin eğitimine ayırmaktaydı.⁷⁷ Yemekten sonra konukları varsa onların

65 Celal yeniçeri, "Asrı Sadette Hz. Peygamber ve Ailesinin Geçimi" *Asrı Sadette İslâm*, (ed: Vecdi Akyüz), I, 347.

66 Bkz. İbn Hazm, *Cevâmi's-sireti'n-nebeviyye*, (thk. Nazif el-Abbasi), Beyrut 1986, 38.

67 Bkz. İbn Kayyim, I, 135.

68 Bkz. İbn Sa'd, *Tabakat*, II, 165.

69 Bkz. İbn Mace, IX, 39.

70 Bkz. Zehebî, 329.

71 Bkz. İbn Mace, IX, 40.

72 Bkz. İbn Mace, IX, 42.

73 Bkz. Buhârî, *Tecrid*, II, 519, hadis no: 1495; İbn Mace, IX, 12.

74 İbn Mace, şu hadisi aktarmaktadır: "Ebû Hureyre tarafından rivayet edilmiştir. "Sizden birinin elinde et kokusu bulunup da elini yıkamadan uyuduğu, sonra da başına bir şey geldiği zaman sakın kendi nefisinden başka hiç kimseyi kınamasın" Sünen, IX, 50-51

75 Bkz. Ebû Davud, *Sünen*, III, 346.

76 Bkz. Abdurazzak, *Musannef*, XI, 437.

77 Sahabîler yatsı namazı için onu, bazen evinden çağırırlardı. Bazen gece yarısına doğru namazı kaldırmak için evinden çıkar mescide gelirdi. Örnek olarak bkz. Nesai, I/II, 337-338 (Namaz vakitleri nadis no: 21).

dağılmaları ile birlikte Hz. Peygamber nerede ise eşleri de orada toplanırlardı. Bu sıcak ev ortamında, bir taraftan evin gündelik sorunları konuşulup çözüm yolları müzakere edilirken, diğer taraftan Hz. Peygamber, eşlerine o gün inmiş ayetler hakkında bilgi verirdi. Keza bu esnada onların kendi aralarındaki sohbetlerini dinler, varsa bir yanlışları düzeltirdi. Yine onların sorularının önemli bir kısmına bu sohbetler esnasında cevap verirdi. Bunların büyük bir kısmı, Hz. Peygamber evde değilken Medineli Müslüman hanımların kendilerine yönelttiği sorulardı.⁷⁸ Bu hadiseden de açıkça anlaşıldığı gibi Hz. Peygamber'in evi, Medineli Müslüman hanımların eğitildiği bir okul gibiydi.

Hz. Peygamber'in eşlerinin Müslüman hanımların eğitimiyle bu kadar yakından ilgilenmesi, onun çok evliliğinin bir başka illetini de ortaya koymaktadır. Kaynaklarımızın önemli bir kısmının altını çizdiği gibi Hz. Peygamber'in evliliklerinin kahir ekserisi siyasi evliliklerdi. Bunun yanında unutulmaması gereken bir başka gerçek de, bu evliliklerinin, İslâm hukukunun özellikle de aile hukukunun şekillenmeye başladığı Medine'de gerçekleşmiş olmasıdır. Bir başka ifadeyle, aile hukuku ile ilgili inen ayetlerin hedefine ulaşabilmesi için bunların Müslümanlara aktarılması gerekiyordu. Müslümanların sayısı da günden güne artıyordu. Hz. Peygamber ve görevlendirdiği şahıslar, mes-citte erkekleri eğitmeye çalışırken; hanımların da hanım öğretmenler tarafından eğitilmesi icap ediyordu. Bu önemli görevin bir tek şahıs tarafından yerine getirilmesinin mümkün olmadığı ortadadır. Bu durumda birden fazla yardımcı alınmış, bir taraftan bunlar eğitilmiş, diğer taraftan ise bunlar aracılığıyla diğer Müslümanların eğitimi sağlanmıştır.

Gerek Kur'an'ı Kerim'deki çok evliliği ifade eden ayet-i kerimenin ciddi bir şekilde incelenmesi sonucunda,⁷⁹ gerekse Hz. Peygamber'in kimi uygulamalarına bakıldığında aslında onun tek evliliği öngördüğü anlaşılacaktır. Nitekim o, kızlarını evlendirdiği zaman, damatlarına kızlarının üzerine evlenmelerini şart koşturmuştur.⁸⁰ Bu hadise açıkça onun tek evliliği savunduğunu göstermesi açısından önem arz etmektedir.

Hz. Peygamber, yatsı namazını oldukça geç vakitte kılmayı severdi.⁸¹ Zira gününü böyle planlamıştı. Yatsıdan önce uyumadığı gibi, yatsı namazından

78 Hz. Peygamber'in eşlerine sorulup da eşleri tarafından ona intikal etmiş olan sorulara örnek kabildinden bkz. Nesai, I/II, 149 (Taharet böl.hadis no: 135); Nesai, V/VI, 479 (Nikah Bölümü, hadis no: 36).

79 "Eğer (kendileri ile evlendiğiniz taktirde) yetimlerin hakkına riayet edememekten korkarsanız beğendiğiniz (veya size helal olan) kadınlardan ikişer, üçer, dörder alın. Haksızlık yapmaktan korkarsanız bir tane alın. Yahut sahip olduğunuz ile yetinin. Bu adaletten ayrılmamanız için en uygun olanıdır." Nisa 4/3.

80 Konu ile ilgili geniş bilgi için bkz. Buhari, Tecriid, II, 535, hadis no: 1537, 1538.

81 Bkz. Nesai, I/II, 335 (Namaz vakitleri hadis no: 20).

sonra da konuşmayı sevmezdi.⁸² Bununla beraber yatısı namazından sonra uzun süre Kur'an okuduğuna dair kaynaklarımızda bilgiler bulunmamaktadır.

Uyuması:

Hız. Peygamber, İbn Kayyım'ın ifadesine göre gecenin başlangıcında uyur, sonra da kalkardı. Müslümanların işleri ile uğraştığı zamanlarda ise gecenin evvelini uykusuz geçirirdi.⁸³ Hız. Peygamber'in uyumadan önce bir dizi hazırlık yaptığı anlaşılmaktadır: Örneğin uyumadan önce gözüne sürme çeker,⁸⁴ abdestli yatmaya özen gösterirdi.⁸⁵ Yatmadan önce, uyandığında dişlerini fırçalamak için baş ucuna misvağını, abdest almak için de, abdest suyunu ve tarağını mutlaka koyar⁸⁶ ve yüzü deriden içi ise hurma lifleri ile doldurulmuş olan son derece mütevazı şiltesinin üzerine uzanırdı. Kullandığı yastık da yüzü deri, içi hurma lifleri ile doldurulmuştu.⁸⁷ Bu yatak o kadar mütevazı idi ki Ensar'dan bir hanım bir sorunu için Hız. Peygamber'in evine geldiğinde bu durumu görür ve son derece üzülür. Bunun üzerine, evine döndüğünde Hız. Peygamber'in üzerinde rahatça yatması için yünden bir döşek gönderir. Ancak her şeyi ile zahidane bir hayatı benimseyen Hız. Peygamber bu döşegi kabul etmeyip geri göndermiştir.⁸⁸ Hız. Ömer'in anlattığına göre Hız. Peygamber'in, hasırdan yapıma ve üzerinde de hiç bir döşek olmayan sedirde yattığı da olurdu. Hatta bir keresinde Hız. Ömer, sedirin Hız. Peygamber'in vücudunda iz bıraktığını görünce son derece üzülmüş ve ağlamıştır. Kısra ve Kayser'in şatafat içerisinde yüzdüklerini, Hız. Peygamber'in ise seçilmiş olmasına rağmen bu kadar mütevazı yaşadığını söylemiştir.⁸⁹ Bu sedir, Hız. Peygamber Medine'ye hicret ettikten sonra kendisine Esad b. Zürene tarafından hediye edilmişti. Hız. Peygamber bunu vefat edinceye kadar kullanmıştır. Vefatından sonra da uzun yıllar Medineli Müslümanların ölülerini üzerinde taşıdıkları, tabir caiz ise bir tabut vazifesi görmüştür.⁹⁰

82 Buhari, *Tecrid*, I, 133, hadis no: 337; Nesai, I/II, 313 (Namaz vakitleri hadis no: 2); I, 330 (Namaz vakitleri hadis no: 16).

83 Bkz. İbn Kayyım, I, 145.

84 Bkz. İbn Sa'd, *Tabakatu'l-Kubra*, I, 464; Zehebî, 354.

85 Buhari, *Edebu'l-Müfred*, Kahire 1375, 312.

86 İbnü'l-Cevzî, *Vefa*, I-II, Kahire 1966, II, 589; Zehebî, 331.

87 Bkz. İbn Sa'd, *Tabakatu'l-Kubra*, I, 464-465; İbn Kayyım, *Zadu'l-Mead*, I, 142.

88 Bkz. İbn Sa'd, *Tabakatu'l-Kubra*, I, 465.

89 Bkz: Zehebî, 327.

90 Konu ile ilgili geniş bilgi için bkz. Belazuri, Belazuri, *Ensabu'l-Eşraf*, I-XIII, (thk. Süheyl Zekâr-Riyad Zirikli), Beyrul 1996, I, 383.

Hz. Peygamber, Hz. Aişe'nin anlattığına göre yatağına girdiği zaman ihlâs, felâk ve nas surelerini okur avucuna üfler bunu da vücuduna sürer,⁹¹ sağ yamı üzerine döner, sağ elini sağ yanığının altına koyar,⁹² Rabbına sığınarak uyurdu.

Gece İbadeti

Hz. Peygamber, gecenin belli bir vaktinde ibadet etmek amacıyla kalkardı. Hatta bir ara gece namazını açıkta kılmaktaydı. Bunu gören sahabiler de geceleri gelip onun kadar namaz kılyorlardı. Hatta içlerinden bazıları, Hz. Peygamber'in haberi olmadan namazlarını ona uyararak kılmaya çalışmışlardı. Bunu öğrenen Hz. Peygamber, gece namazının Müslümanlara farz olacağından endişe ederek açıkta kılmayı bırakmış; fakat, ömrünün sonuna kadar evinde mutlaka kılmıştır.⁹³ Bu namazı nasıl kıldığına gelince; her gece yarısı, gece yarısına biraz kala veya gece mutlaka kalkar, önce Kur'an'dan bir miktar okur sonra da gece namazı kılar.⁹⁴ Kaç rekat kıldığına dair farklı rivayetler olsa da, cemaatle kıldırıldığı namazlarının aksine yalnız kaldığında son derece uzun kılar. Hz. Aişe bu durumu anlatırken onun, geceleri toplam on bir rekat namaz kıldığını, ancak her bir secdede bir şahsın elli ayet okuyabileceği kadar uzun durduğunu,⁹⁵ hatta namaz kılmaktan ayaklarının şiştiğini söylemektedir.⁹⁶ Onun yalnız başına kılarken namazları ne kadar uzun kıldığını aşağıdaki olay göstermektedir. İbn Mesut, bir gece Hz. Peygamberle beraber namaz kılmaya kalkışmış, Peygamber'in namazı bu kadar uzun tutması üzerine dayanamamış, gidip yatmayı bile düşünmüştür.⁹⁷ Hz. Peygamber yalnız başına kıldığı zaman namazını bu kadar uzun tutarken cemaatle kıldırıldığı zaman ise kısa tutardı. Sahabilere de, imamlık yaptıkları zaman, ce-

91 Bkz. Buhârî, *Tecrid*, II, 667, hadis no: 1811.

92 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 387; Buhârî, *Edebu'l-Müfred*, 313.

93 Konu ile ilgili geniş bilgi için bkz. Buhârî, *Tecrid*, I, 156 hadis no: 423.

94 Abdullah b. Abbas, bir gece Hz. Peygamber'in hanımı ve kendisinin de teyzesi olan Hz. Meymunne'nin evinde geceyi Peygamberimizle beraber geçirmişti. Onun anlattığına göre, Hz. Peygamber gece namazı kılmak için kalktığına önce Al-i İmran suresinin sonundan on ayet okumuş, sonra da abdest alarak on üç rekat gece namazı kılmış, arkasından müezzinin gelişine kadar uzanmıştı. Konu ile ilgili geniş bilgi için bkz. Buhârî, *Tecrid*, I, 72, hadis no: 142. Ebû Davut'ta olan bir rivayete göre Kur'an'dan bir hizip kadar okurdu. Bkz. Ebû Davud, II, 55-56.

95 Bkz. Buhârî, *Tecrid*, I, 191, hadis no: 539.

96 Bu durum Hz. Aişe'nin dikkatini çeker ve bir gün merakını tutamarak Hz. Peygamber'e "Ey Allah'ın Resulü Allah senin geçmiş ve gelecek günahlarını bağışlamışken neden bu kadar çok ibadet ediyorsun?" diye sorar. Allah Resulü onun bu sorusuna şu şekilde cevap verir "Ay Aişe Rabbime şükreden bir kul olmamayım mı?"

97 Bkz. Buhârî, *Tecrid*, I, 213, hadis no: 601.

maatin içerisinde zayıf ve hasta insanların olabileceğini dikkate almalarını söyler, namazlarını kısa tutmalarını öğütlerdi. Buna uymayanlara da kızardı.⁹⁸

Gece namazına bazen hanımlarını da kaldırırdı.⁹⁹

İbn Abbas'ın anlattığına göre geceleyin namazlarında şöyle dua ederdi: "Allah'ım hamd sanadır. Göklerin, yerin ve içindekilerin hakimiyeti sendedir. Hamd sanadır. Sen göklerin, yerin ve içindekilerin nurlandırıcısısın. Hamd sanadır. Sen göklerin ve yerin hâkimisin hamd sanadır. Sen gerçekleşsin, va'din de gerçektir, seninle karşılaşmak gerçektir. Sözün gerçektir. Cennet gerçektir. Cehennem gerçektir. Peygamberler gerçektir. Muhammed (sav) gerçektir. Kıyamet gerçektir. Allah'ım sana teslim oldum, sana inandım ve sana dayandım. Sana yöneldim. Senin için savaştım. Senin hükmünü hakem yaptım, geçmişte ve gelecekte, gizli, açık işlerimi bağışla. Sen öne geçirensin, sen geri bırakansın. Senden başka ilah yoktur. Allah'tan başka ne kuvvet ne de engel vardır"¹⁰⁰ Gerek farz namazlar gerekse diğer namazlardan sonra Allah'ı zikrederdi (tesbih).¹⁰¹

Sonuç olarak; yukarıda kısaca ele aldığımız başlıklar ciddi bir şekilde tetkik edildiğinde Peygamber efendimizin zamana ne kadar titizlikle riayet ettiği tabir caiz ise bir dakikasını dahi boş geçirmediği görülecektir. Sorumluluklarını müdrik bir aile reisi olan Hz. Peygamber, zamanının bir kısmını *Ailesi*ne ayırmıştı. Zamanının diğer kısmını şahsi ihtiyaçları, devletin idaresi ve tebliğ faaliyetlerine ayırdığını anlamaktayız.¹⁰²

98 Ek bir hadise için bkz. Buhari, *Tecrid*, I,155 hadis no: 417.

99 Bkz. Buhari, *Tecrid*, I, 54, hadis no: 95.

100 Buhari, *Tecrid*, I,210, hadis no: 590.

101 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 371.

102 Konu ile ilgili geniş bilgi için bkz. Belazuri, I, 10; İbn Hibban, *es-Siretu'n-nebeviyye ve ahbaru'l-hulefa'*, Beyrut 1991, 412.